

Aktiivõppemeetodite kasutamisest ajalooõpetuses

Sissejuhatus

Mare Oja

Riikliku Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskuse ajaloo peaspetsialist

Põhikooli riiklik õppekava seab õppes keskseks õppija, tema arendamise õppe kaudu. Peale uute aineteadmiste omandamise on ainekava eesmärk kujundada kriitilise analüüsi ja tõlgendamise, seoste loomise jt oskusi. Õppes rõhutatakse õpilaste kujunemist aktiivseteks ja iseseisvateks õppijateks ning loovateks ja kriitiliselt mõtlevateks isiksusteks. Seega tuleb õpet organiseerides rakendada mitmekesisest meetodikat, kus õppija jõuab ise uue teadmiseni. Niisugune õppekorraldus toetab õpipädevust ja suutlikkust valida sobivat õpistiili ning kavandada oma edasiõppimist.

Uue teema õppimisel on oluline selgitada välja õpilaste eelteadmised, siduda käsitletav teema varasemate teadmistega ning paigutada õpitav avaramasse ajaloolisesse konteksti. Tundi eesmärgistades peab selgitama, miks käsitletavat õpitakse. Seejärel tuleks läbi mõelda, mis oskusi see aines kujundab, ning valida õpimeetodid, arvestades õppijate eripära. Tunni lõpufaasis peaks koos õpilastega arutama, mida uut õpiti, mis on selle teema puhul kõige tähtsam, teisisõnu arutlema õpitu tähenduse üle.

Tihti peale lähevad õpetajad eriti nõrga lugemisoskusega õppijate klassis kergema vastupanu teed ning jutustavad ise õpilastele olulise teemasisu ümber. Sel juhul on õpetaja aktiivne ja õpilased passiivsed kuulajad. Jutustus ei pruugi tagada teema mõistmist. Kellegi teise jutustuse kuulamise kaudu on õppimise efektiivsus kõige väiksem. Kõige paremini õpitakse teiste õpetamise või õppimise vahetu kasutamise kaudu. See ei tähenda, et õpetaja jutustus tunnis oleks midagi halba. Kindlasti on omal kohal avardada õpilaste silmaringi haaravate lugudega ning illustreerida teemat õpikuvälise materjaliga. Siiski ei saa see jääda valdavaks õppemeetodiks, sest säärasel juhul jäävad arendamata õppija oskused ning ajaloo õppimine jääb uute teadmiste omandamise tasemele.

Õppe kirjelduses on pakutud õpetajale eeskujuks näidistöökava, kus õppetegevuse veerus on märksõnadena lisatud ka soovituslik meetodika. Järgnevad meetodite kirjeldused peaksid andma õpetajale tuge kavandada õpet õppijakesksena (vt ka meetodite artiklit ühiskonnaõpetuse aineraamatus).

Näiteid meetodite kasutamise võimalustest

Tiina Kilumets

Kiviõli Keskkooli ajaloo- ja ühiskonnaõpetuse õpetaja

Ideekaart (Buehl 2002: 90)

1. Sobib hästi ajurünnaku visualiseerimiseks ning õpilaste eelteadmiste, ideede ja mõtete kirjapanemiseks.

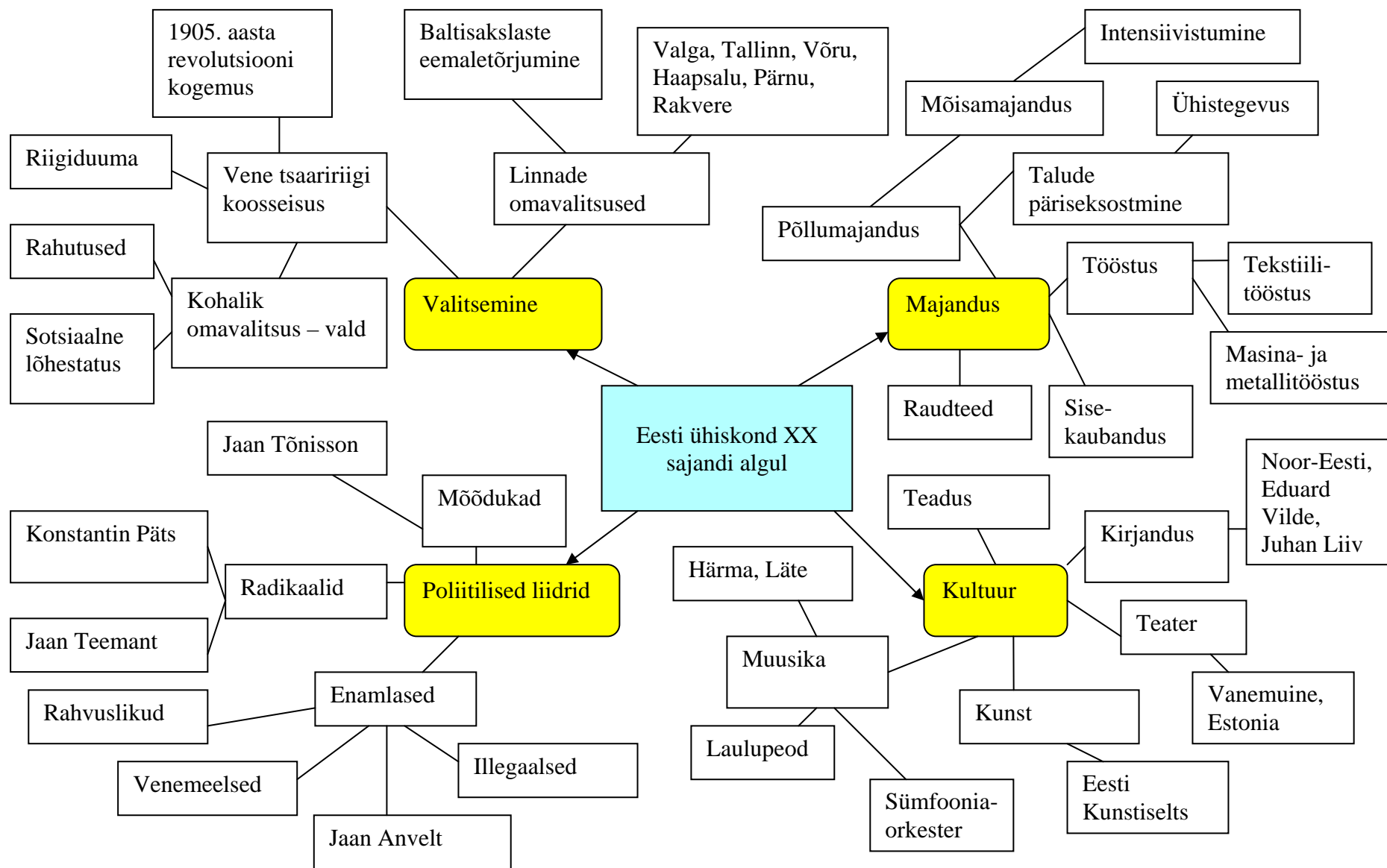
2. Võtmetermiinitest ja teksti olulisemast sõnavarast koostatakse ideekaart, mis näitab terminite seoseid ning suhteid.

3. Noorematele sobib teksti lugemine ning algse kaardi täiendamine lugemise ajal. Pärast lugemist jutustatakse paarides (rühmas) skeemi järgi. Vanemad õpilased suudavad ise koostada teksti alusel kaardi ja selgitada leitud seoseid.

4. Sobib ka kordamistundides ülevaate koostamiseks, et õpilased saaksid süstematiseerida erinevates tundides omandatud teadmisi ning paremini omandada uusi mõisteid. Õpetaja peaks rõhutama, et idee tuleb edasi anda ainult mõistete ja põhiterminite kaudu, vältides lauseid. Niiviisi õpitakse infot kontsentreeritult esitama.

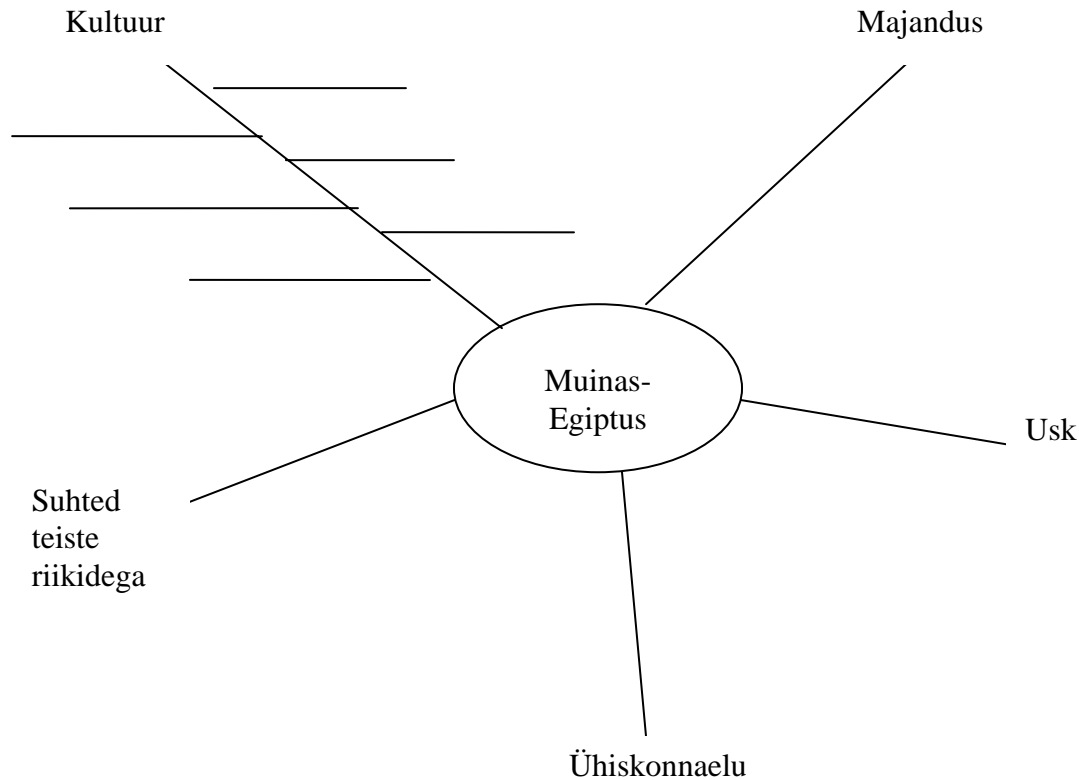
5. Sobib eeltööna kirjalikule ülesandele (arutluse kirjutamisele).

Näide: „**Eesti ühiskond XX sajandi algul**“ (gümnaasium)

Variatsioon ideekaardist

Ajurünnaku ajal täidetakse paremal pool olevad read, teksti lugemise vältel lisatakse info vasakule poole.

Mõistekaart (LeMill 1) (ingl *concept map*) ehk märksõnaskeem on suurepärase strateegia olulise sõnavara ja põhiterminite õpetamiseks mis tahes aines.

1. Mõistekaardi abil saab verbaalse teksti esitada visuaalselt. Kaart koosneb mõistetest (sõnadest), mis on süsteemselt üles ehitatud, ühendades erinevaid mõisteid. Mõistekaardi koostamine võimaldab koostajal teadmisi struktureerida.

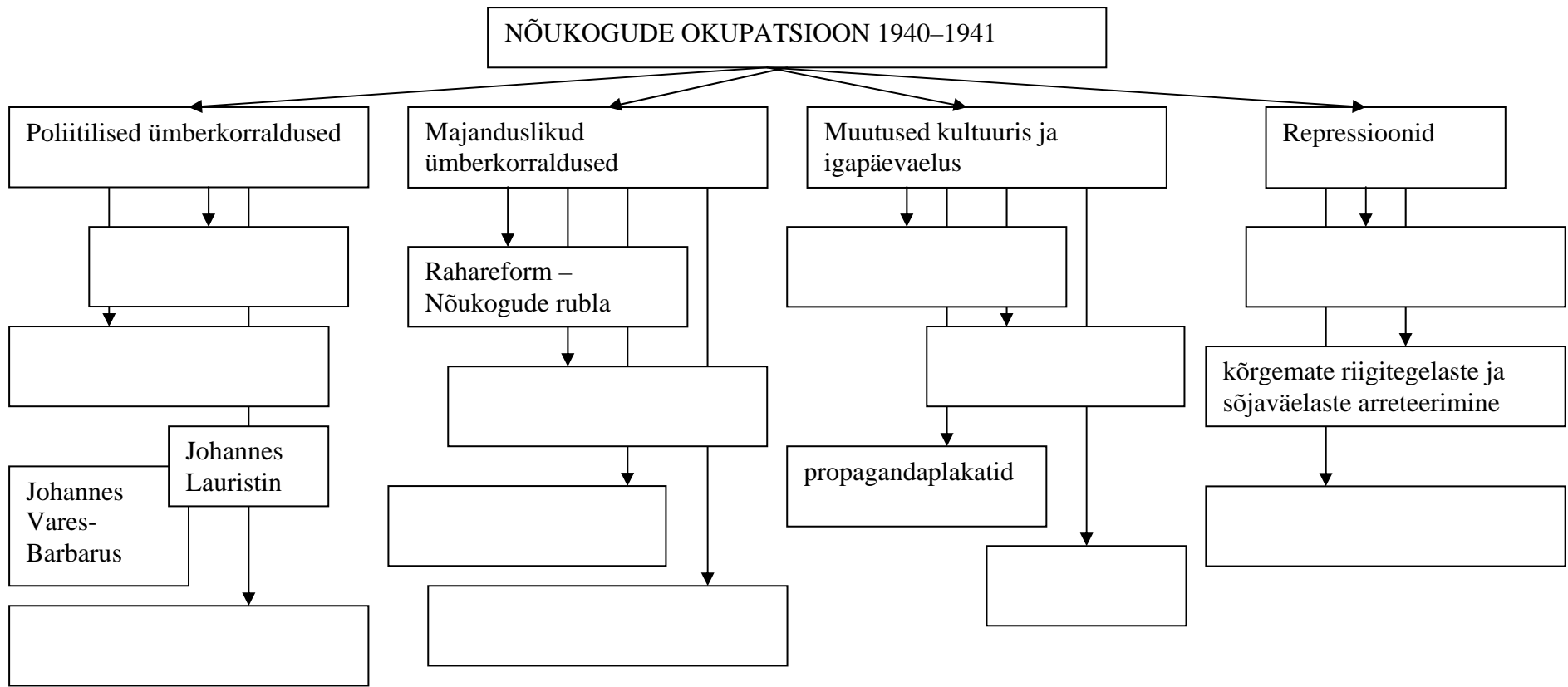
2. Kui õpilased koostavad mõistekaardi või õpivad mõistekaardi abil, süvendavad nad lihtsate definitsioonide laiendamise kaudu oma arusaamist vajalikust sõnavarast ja põhimõistetest. Nad koostavad mõiste definitsioonist visuaalse kujutise, mis aitab asju paremini meelde jätta. Õpilasi julgustatakse definitsiooni koostades kasutama ka oma varasemaid teadmisi.

3. Mõistekaarti saab kasutada kõigis vanuseastmeis. Nõrgemate õpilaste puhul võib anda mõisteid kastidesse paigutamiseks ette.

4. Mõistekaart erineb ideekaardist õpitu süstematiseerimise poolest, tuues esile seosed ning rühmitades ideid ja nähtusi, loob ülesehituse ning võimaldab suuremate teemaplokkide järel nii korrata kui ka hinnata.

5. Mõistekaarti võib kasutada individuaal-, rühma- või kogu klassi tööna.

6. Mõistekaart on hierarhilise ülesehitusega, kus eelkõige keskendutakse õpitavale mõistele ja seostele mõistete vahel.

Koostage kokkuvõte Nõukogude reformide tulemustest 1940–1941:

Natsionaliseerimine, juuniküüditamine, Rahvakomissaride Nõukogu, maareform, tsensuur, kultuuriväärtuste hävitamine, NKVD terror, käsumajandus, EKP kui ainus lubatud partei

Võttesõnad (Steele, Meredith, Temple 1999b: 15)

1. Äratavad hästi õpilastes huvi.
2. Õpetaja valib tekstist märksõnad, mis tekitavad ootamatuid assotsiatsioone, kujutlusi, mõtteid ja ideid.
3. Õpilastele antakse ülesanne kirjutada väike lugu ning seostada omavahel esitatud sõnad.
4. Õpilased jagavad oma lauseid või lugusid paarilisega, rühmas või kogu klassiga.
5. Teksti lugedes palutakse õpilasel jälgida, mis tähenduses märksõnad tekstis tegelikult on.

Näide: „**NSV Liidu lagunemine**“ (gümnaasium)

ümberkujundamine, luigelaul, avalikustamine, lõhestamine, kriis

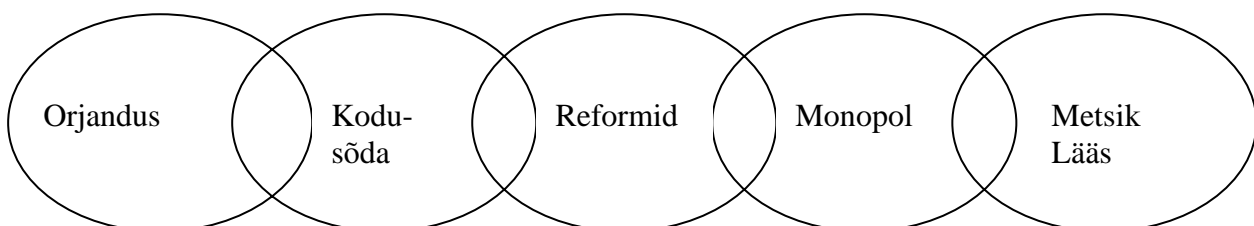
Põhiterminid

1. Õpetaja valib tekstist 4–5 põhiterminid ning kirjutab need tahvlile.
2. Õpilased püüavad ajurünnaku ajal selgitada, kuidas neid termineid omavahel seostada ning kuidas nad võivad olla seostatud tekstis.
3. Teksti lugedes peavad õpilased jälgima, kuidas on terminid omavahel seostatud.
4. Pärast teksti lugemist palub õpetaja õpilastel kirjeldada, kuidas nad näevad nüüd põhiterminitevahelisi seoseid.

Sõnakett

1. Õpetaja palub valida tekstist 5–7 mõistet ning need kantakse sõnaketti.
2. Sõnaketis olevatest sõnadest koostatakse jutt/laused, kus kõrvutised sõnad oleksid omavahel seotud.
3. See on hea meetod kinnistada ning õppida mõisteid või uusi sõnu.

Näide: „**Ameerika Ühendriigid 19. sajandi II poolel – XX sajandi algul**“ (VIII klass)

Erimeelsused orjanduse küsimustes viisid ühiskonnas lepitamatute vastuoludeni ning põhja- ja lõunaosariikide vahel puhkes kodusõda, mille võitis tööstuslik põhi. Kõige olulisema reformina kaotati USAs orjus. 19. sajandi II poole reformide tulemusena ning uute maavarade kasutuselevõtu tõttu arenesid ettevõtted kiiresti ja liitusid paremaks toimetulekuks monopolideks. Hoolimata tööstuse arengust ja monopolide tekkest olid peamised siiski põllumajandusel põhinevad farmid. Aktiivselt võeti kasutusele alad Metsikus Läänes.

Segipaisatud laused (Steele, Meredith, Temple 1999b: 12)

1. Õpetaja kirjutab sündmuste ahelast või põhjuste tagajärgede ahelast välja 5–6 üksiksündmust eraldi lehtedele. Need asetatakse kas tahvli servale või kutsutakse neid hoidma õpilased (iga paberilehte üks õpilane).

2. Õpilastel klassis palutakse taastada sündmuste õige järjekord, paigutades ümber paberilehti tahvli serval või neid hoidvaid õpilasi.

3. Kui klass on jõudnud suuremale või väiksemale üksmeelele, loetakse läbi tekst ja jälgitakse, kas sündmused on samas järjekorras, nagu oli esialgu ennustatud.

4. Nüüd korrigeeritakse esialgset järjestust ning õpilased/paarid/rühmad selgitavad, mille alusel tekkis esialgne järjestus.

Teemantluuletus ehk *cinquain* (Steele, Meredith, Temple 1999a: 13)

1. Sobib hästi info sünteesiks, loova väljenduse arendamiseks ning õpilaste arusaamade hindamiseks.

2. Oskus infot kokku võtta, oma mõtteid, tundeid ja arusaamu lühidalt ning täpselt väljendada on väga tähtis. See nõuab põhjalikku arusaamist, arukat mõtlemist ja head sõnatundmist. Kuna see oskus võib noorematele õpilastele tunduda keeruline ja raske, võib organiseerida töö paarides või kolmikutes. Kõik osalised koostavad oma luuletuse, seejärel pannakse kokku üks osaliste arvates sobiv luuletus ning tutvustatakse seda klassile.

3. Vanematele õpilastele on luuletuse koostamine jõukohane ja aitab paremini mõista õpitavat.

Esimesel real on nimisõna/mõiste/nimi.

Teisel real on kaks omadussõna.

Kolmandal real on 3 *mine*-liitelist sõna.

Neljandal real on neljasõnaline lause, mis kirjeldab tegevust, isikut, mõistet.

Viiendal real on kokkuvõttev sõna, mis kordab teema olemust (teema ümbersõnastamine).

Näide: „**Diktatuurid Euroopas**“

Diktatuur

Vägivaldne Manipuleeriv

Hirmutamine Vaenlaste otsimine Juhi kiitmine

Ühiskonnaelu karmidele reeglitele allutatud

NSV Liit

Vabakirjutamine (Steele, Meredith, Temple 1999b: 12)

Õpilased kirjutavad 5 minuti jooksul üles kõik, mis neil tuleb teema kohta pähe, ning jagavad oma mõtteid klassiga/paarilisega/rühmas.

RAFT-kirjutamine (Buehl 2002: 135) (Role/Audience/Format/Topic)

1. Sobib kirjutamisülesanneteks, kus õpilane saab valida erinevaid vaatenurki:

R – kirjutaja roll (kes sa oled?)

A – adressaat (kellele sa kirjutad?)

F – vorm (mis vormis sa kirjutad?)

T – teema (mis teemat sa käsitled?)

2. Kirjutada võib nii individuaalselt kui ka rühmatööna.

3. Õpetaja esitab teema, nt I maailmasõda. Korraldatakse ajurünnak, et leida võimalikult palju rolle, kelle seisukohast võiks teemat esitleda, ning tegelasi, kes võiks esitatud teemaga seotud olla, sel teemal kirjutada, sõna võtta. Hiljem valib iga õpilane (või rühm) tegelaste hulgast ühe, kelle rollis ta kirjutab.

4. Korraldatakse ajurünnak adressaadi leidmiseks. Õpilased kujutlevad, kellele nende tegelane võiks oma kirjutise adresseerida.

5. Ajurünnakuga leitakse teksti vorm. Esitatakse võimalikult palju tekstide liike, mida kujutletud tegelased võiksid kasutada oma mõtete väljendamiseks.

6. Koostatakse tekst.

7. Esitatakse tekst. Kirjutatut võib esitada suuliselt väikeses rühmas, kogu klassile või autoritooli meetodit kasutades. Tekstidest võib koostada ajalehe, tekstide kogumiku vms.

8. Ajurünnakute tulemused võib esitada tabelina, koostatud kirjutise aga autoritoolis.

Näide: „**I maailmasõda**“ (VIII klass)

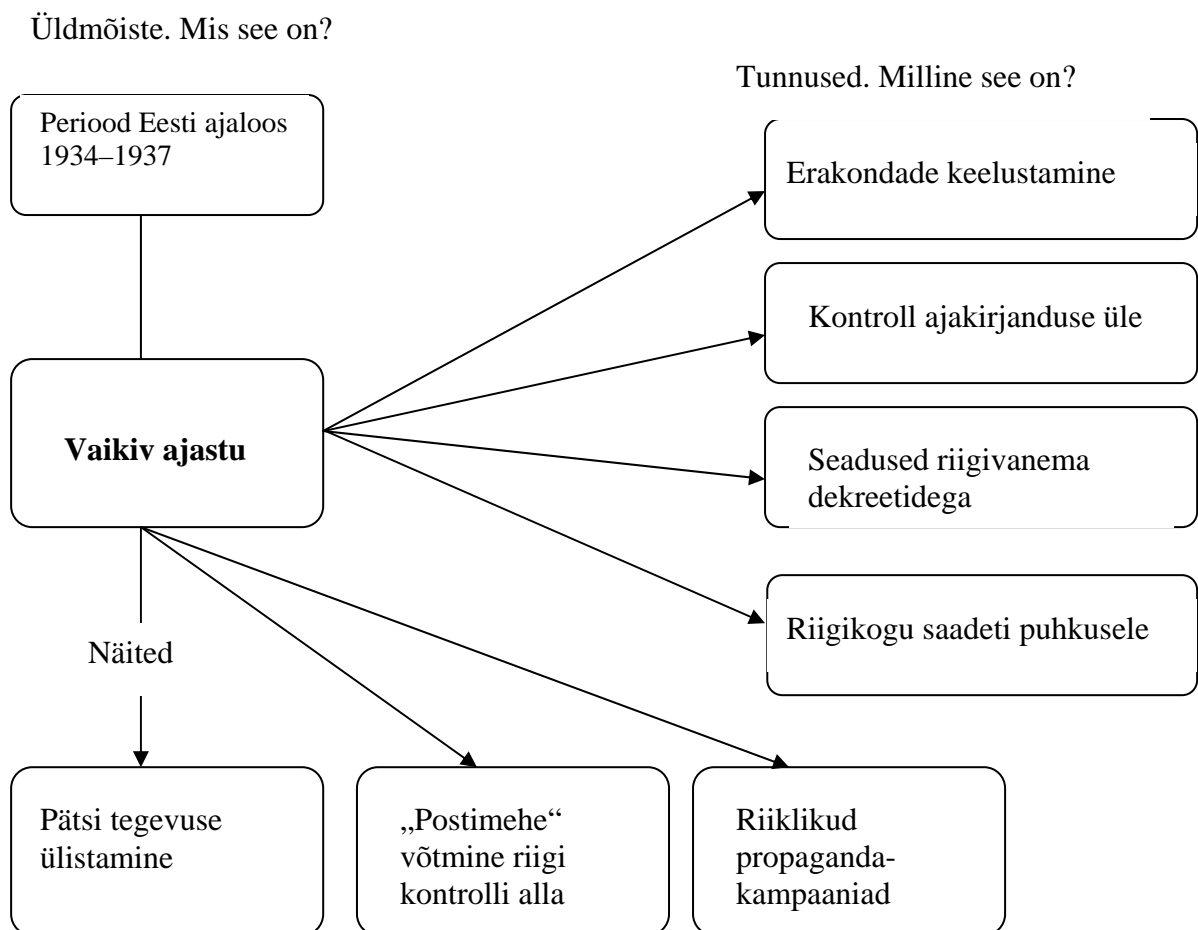
Teema	Roll	Adressaat	Vorm
I maailmasõda	Ajakirjanik Inglise sõdur Saksa sõdur Ameerika sõdur Kindral Abikaasa (naine) Laps Vanemad (ema, isa) Õde Vend Lendur Tööline Talupoeg Riigimees Sõber Sõjavastane Erinevad rahvused (sakslane, venelane, austerlane, inglane,	Ajalehe lugejad Kodused Rindel olev poeg/vend/abikaasa/isa Kõrgem sõjaväelane Sõber Kaasmaalased Mõttekaaslane Ettevõtte juhtkond Perekond Armastatu	Artikkel Kiri kodustele Seletuskiri Aruanne Kirjeldus Nõue Kuulutus Lendleht Luuletus Päevik Mõtisklus Laul Visand Ettepanek

	ameeriklane, prantslane) Haavatu Arst Sõjapõgenik Kunstnik Tööstur Teadlane Snaiper		
--	--	--	--

Definitsioonikaart (Buehl 2002: 45)

1. Hea meetod õpetada sõnavara: annab ette mudeli, kuidas seletada uusi mõisteid. Noorematel õpilastel on kergem ülesannet täita paaris või rühmas. Võrreldes ja arutades tuleb jälgida, et toodud tunnused oleksid olulised, olemuslikud.

2. Tunnuseid võib selgitatavale mõistele olla 3–5. Pärast skeemi täitmist tuleb õpilasel koostada definitsioonilause.

Kokkuvõttev definitsioonilause

Vaikiv ajastu on periood Eesti ajaloos aastail 1934–1937. Seda iseloomustasid erakondade keelustamine, kontroll ajakirjanduse üle, seaduste kehtestamine riigivanema

dekreetidega ja Riigikogu saatmine puhkusele. Näiteks Pätsi tegevuse ülistamine ajakirjanduses, „Postimehe“ võtmine riigi kontrolli alla ja riiklikud propagandakampaaniad.

Püramiiddiagramm (Buehl 2002: 109)

1. Meetod võimaldab saada rühmatöös hea ülevaate suurematest sündmustest, riigimeestest ja ulatuslikumatest protsessidest.

2. Õpetaja tutvustab tunni teemat (küsimust, millele keskendutakse) ning jagab õpilastele märkmepaberid. Lugemise ajal kirjutavad õpilased neile fakte – igale paberile üks.

3. Seejärel sorteeritakse pabereid ning rühmitatakse need teema järgi. Faktid ja kategooriate pealkirjad kirjutatakse tabelisse vastavale reale. Pärast seda sõnastatakse leitud teabest üherealine kokkuvõte.

4. Rühmad võrdlevad oma tabelleid, vajaduse korral täiustavad ning korrigeerivad skeemi.

Näide: „**Katoliku kirik kõrgkeskajal**“ (XI klass, keskaeg)

Katoliku kirik keskajal

Katoliku kirik kui kõrgkeskaja mõjukaim institutsioon kujundas ühiskonnaelu kõigil tasanditel.

Õpetus	Vaimulikud ordud	Paavstivõim	Ketserid ja pühakud	Mõju kultuurile
Piibel kui usutõe allikas	Tsistertslased	Sõjad mõjuvõimu laiendamiseks	Inkvitsioon – võitlus vääropetustega	Ristiusk kui hariduse alus
Hea ja kurja võitlus	Benediktiinid	Sõltumatus ilmalikust võimust	Reliikviad ja palverännakud	Kunst, kirjandus, arhitektuur, muusika
Pühad toimingud – sakramendid	Frantsisklased	Kuuria/legaadid	Katarid, albilased kui ketserid	Mentaliteet ja arusaam maailmast
Maapealne elu kui ettevalmistus igaveseks eluks paradiisis	Dominiiklased	Kümnis, patukustutus-kirjade müük, annetused	Vagadus, kannatused ja märtrisurm	Inimese eluring sünnist surmani
Jeesus kui inimkonna lunastaja	Augustiinlased	1054 suur kirikulõhe	Maine ja materiaalne on saatanast	Ladina keel

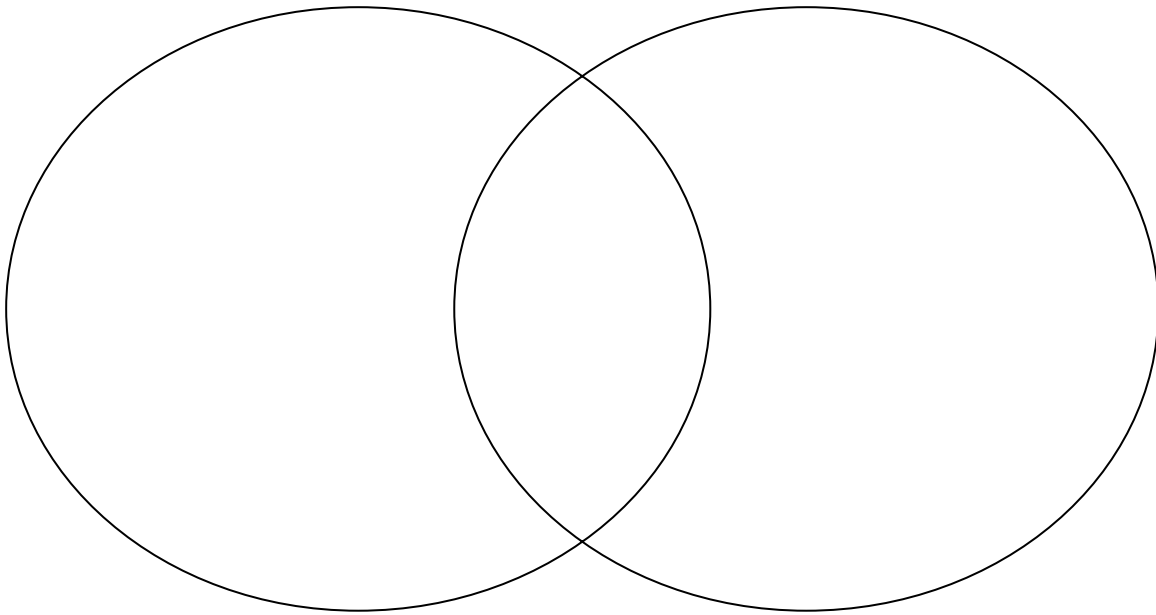
Venni diagramm (LeMill 2)

Venni diagrammi abil leitakse ühiseid ja erinevaid omadusi, mis visualiseeritakse diagrammina.

Näide: **Eesti iseseisvumine ja iseseisvuse taastamine** (Eesti ajalugu)

Eesti iseseisvumine 1918

Iseseisvuse taastamine 1991

Magnetkokkuvõtted (Buehl 2002: 84)

1. Meetodi sisuks on leida tekstist olulisi termineid või sõnu, mida õpilased saavad kasutada kokkuvõtteid kirjutades.

2. Õpetaja jagab teksti osadeks, mille kohta õpilased rühmas/paaris asuvad koostama magnetkokkuvõtteid. Kui võte on veel võõras, siis on otstarbekas esimene lõik koos klassiga näitlikult lahendada.

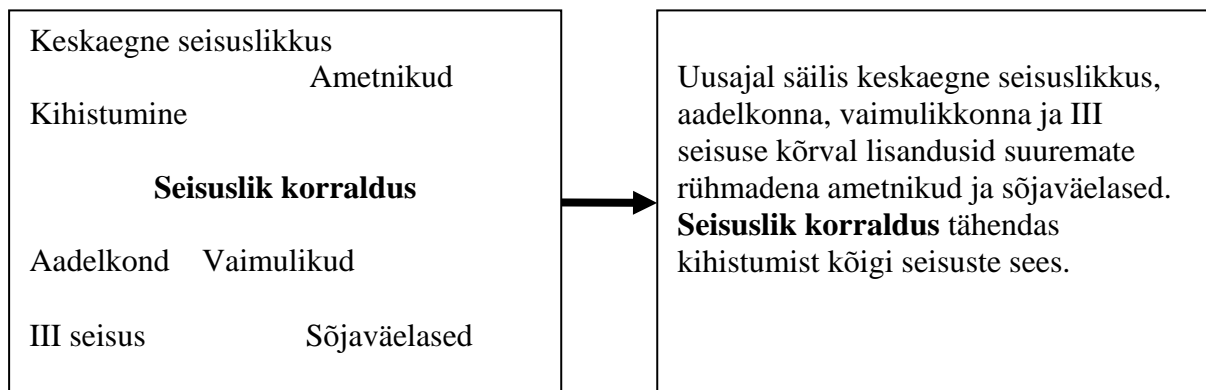
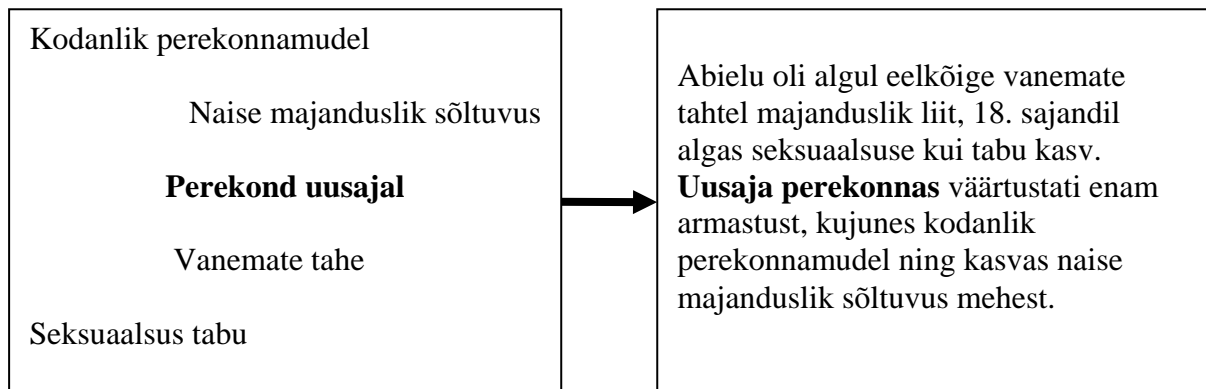
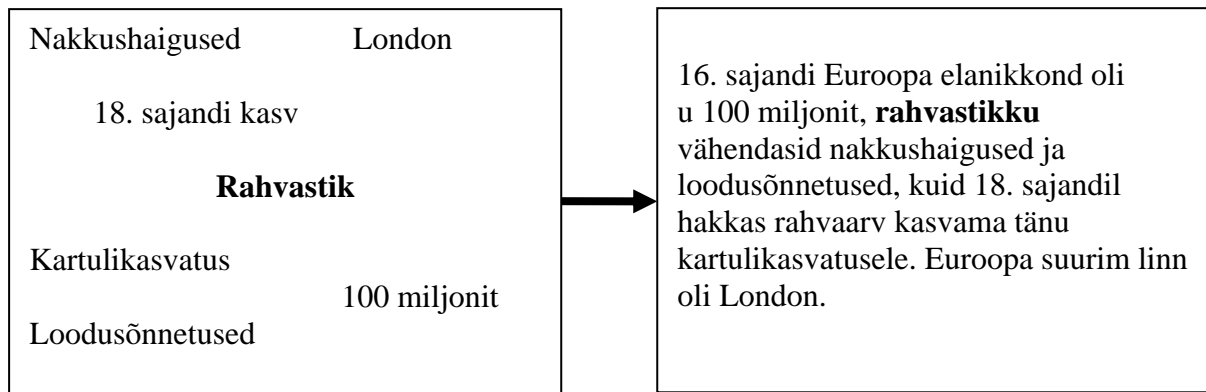
3. Lõigu läbi lugenud õpilased pakuvad oma osast põhitermini ning selle juurde magnetina lisanduvad detailid. Põhitermin võib olla lõigu pealkiri või mõni tumedalt trükitud sõna lõigus, kuid mitte kõik tumedalt trükitud sõnad.

4. Igal rühmal on 4–5 kaarti, millele kirjutatakse rühmas koos põhitermin ja lisadetailid.

5. Seejärel moodustatakse 1–2 lauset, mis sisaldavad kõiki leitud sõnu. Vajaduse korral korrigeeritakse mustandis detaile.

6. Kaardid järjestatakse nii, et lausetest moodustuks kokkuvõtte tekstist.

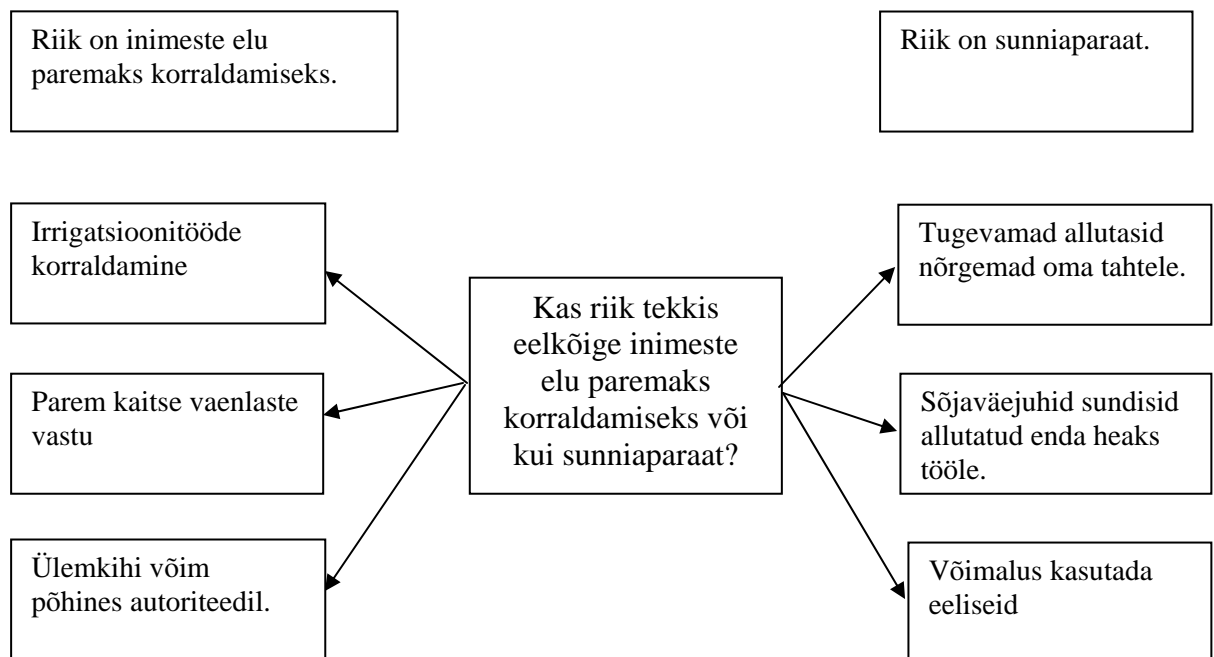
Näide: „**Rahvastik. Majandus. Kommunikatsioon**“ (XI klass, uusaeg)

Diskussioonivõrk (Buehl 2002: 51)

1. Meetod sobib tekstide puhul, kus on erinevaid seisukohti, ent ka kokkuvõtteks mingile probleemile keskendumise korral.
2. Kui õpilased on teksti läbi lugenud, tutvustab õpetaja neile arutelu keskset küsimust ja diskussioonivõrku. Õpilased leiavad paaris/rühmatööna erinevaid seisukohti ning täidavad skeemi.
3. Rühmad tutvustavad klassile oma seisukohti. Ajalimiit (nt 3 min) aitab vältida olukorda, kus viimasel rühmal pole enam midagi uut lisada.
4. Kokkuvõtvat järeldust kirjutades peaks õpilane lähtuma sellest, millise poole seisukohad tunduvad talle kaalukamad.

Näide: „**Tsivilisatsiooni sünd**“ (XI klass, vanaaeg)

Järeldus:

Muutuste raamistik (Buehl 2002: 66)

1. Ajaloos toimuvad erinevad muutused: rahvastiku muutused, tehnoloogilised muutused, keskkonna muutused, majanduslikud muutused, poliitilised muutused, usulised muutused.

2. Ajurünnakuga leiavad õpilased võimalikult palju ühiskonnakihte, keda hõlmavad teemaga seotud reformid/muutused ning sündmused.

3. Neist valivad nad kolm olulisemat ning kannavad need tabeli esimesse lahtrisse.

4. Pärast (õpiku)teksti lugemist püüavad õpilased leida, mis probleemidega nad kokku puutusid seoses muutustega ühiskonnas.

5. Õpilased nimetavad paaristööna/rühmatööna põhjused, mis tekitasid probleeme.

6. Kuidas püüti probleeme lahendada?

7. Pärast tabeli täitmist järgneb arutelu, kuidas üks ja sama sündmus mõjutab inimesi erinevalt. Oluline on jõuda arusaamani, et osa inimeste elu paranemine võib teiste rühmade jaoks tekitada lisaprobleeme.

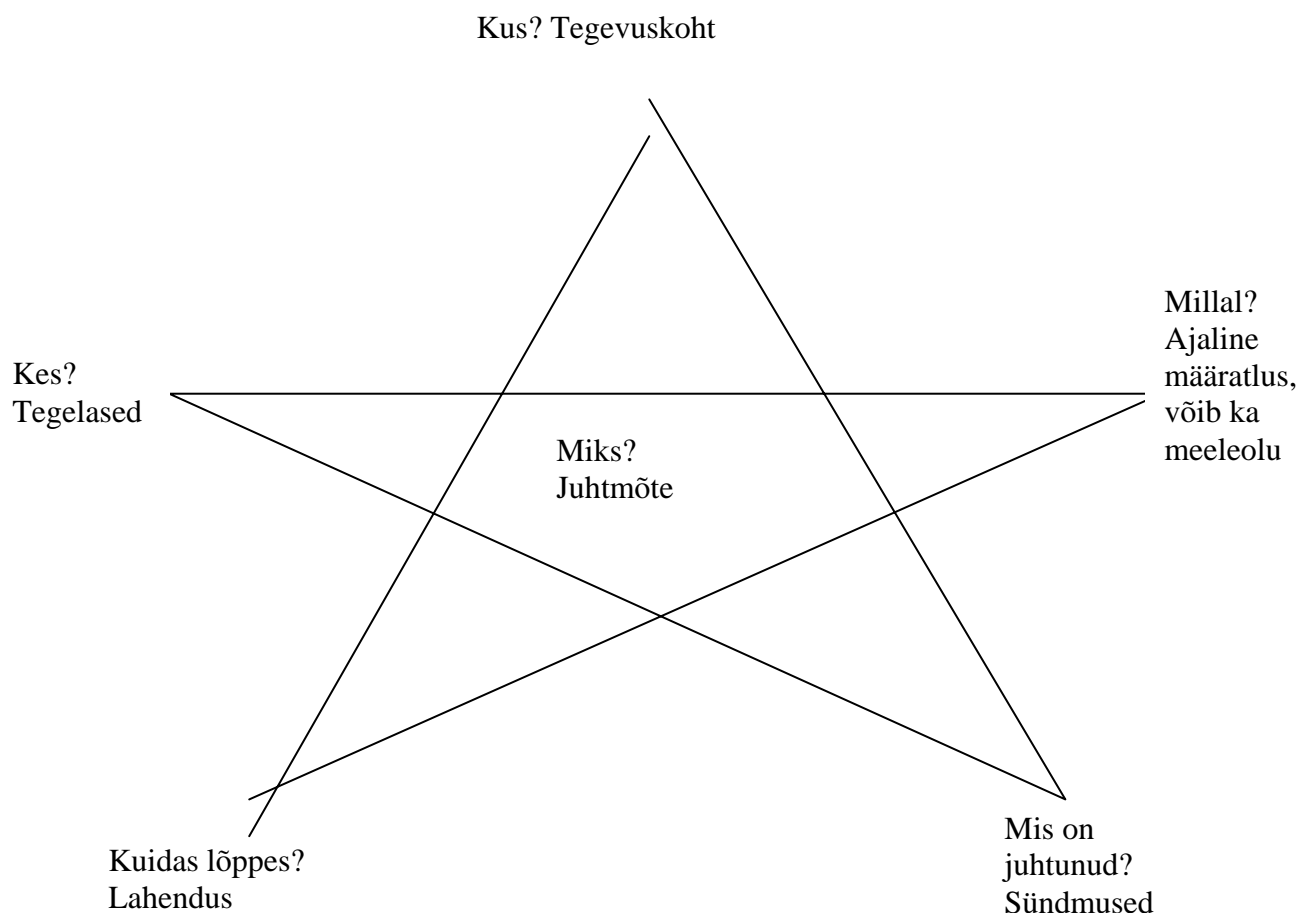
Näide: **Vietnami sõda** (gümnaasium)

Kes? Rühm Kohalikud talupojad	Kes? Rühm Ameerika poliitiline eliit	Kes? Rühm Sõdurid
Mis probleemidega nad kokku puutusid? 1. Pikaajaline ebastabiilne olukord (sõjategevus, riigipöörded, ühiskonna lõhestatus) 2. Vaesus ja pidev hirm 3. Erinevate poliitiliste jõudude surve 4. Arusaamatus toimuvast	Mis probleemidega nad kokku puutusid? 1. Lubadus kaitsta demokraatiat ja Lääne huve 2. Seista vastu kommunismi levikule piirkonnas (doominoteooria) 3. USA sõjalised nõuandjad piirkonnas nõudsid tegutsemist	Mis probleemidega nad kokku puutusid? 1. Kaaslaste hukkumine 2. Julmus 3. Kohalike elanike vaenulikkus 4. Koduigatsus 5. Vaimne ebastabiilsus ja moraalne allakäik
Mis oli probleemide põhjuseks? 1. Sõjategevus 2. Kommunistlikud partisanid 3. Ameerika sõjaväelased 4. Traditsioonilised normid ei kehti 5. Julmus ja valikute puudumine 6. Keemiarelv	Mis oli probleemide põhjuseks? 1. Külma sõda ja vastasseis Nõukogude Liiduga 2. Soov näidata Lääne üleolekut kommunistlikust leerist 3. Valearvestused ja kohalike alahindamine 4. Meedia kajastused sõjast 5. Rahuliikumine ja kommunistlik propaganda	Mis oli probleemide põhjuseks? 1. Arusaamatus sõja eesmärkidest ja vastumeelsus sõdida 2. Ühiskonna toetuse puudumine ja meedia kajastused 3. Toetuse puudumine kodumaale naastes 4. Etturid suures poliitikas 5. Sõjatüdimus 6. Karm olukord sõjategevuse piirkonnas
Kuidas nad püüdsid probleeme lahendada? 1. Kasutada oma eeliseid kodumaal – varjuda 2. Pigem toetati omasid kui ameeriklasi	Kuidas nad püüdsid probleeme lahendada? 1. Kongressi luba sõjategevuseks 2. Sõjategevuse laiendamine ning lisajõudude sisseviimine, radikaalsed sõjalised meetmed (napalm, pommitamine, karistusoperatsioonid) 3. Sõjavastaste mahasurumine 4. Vietnamiseerimine	Kuidas nad püüdsid probleeme lahendada? 1. Kättemaks langenud sõprade eest 2. Narkootikumid, alkohol 3. Allumine riigi sunnile (kohustuslik sõjaväeteenistus)

Jututäht (Buehl 2002: 140)

1. Sobib eelkõige noorematele õpilastele loovülesande ettevalmistamiseks või loetud teksti korrastavaks analüüsimiseks.

2. Kui meetodit kasutatakse esimest korda, siis on otstarbekas kas juba tuntud loo või loetud teksti põhjal modelleerida, kuidas ülesannet lahendada.

Plusside-miinuste-küsimused

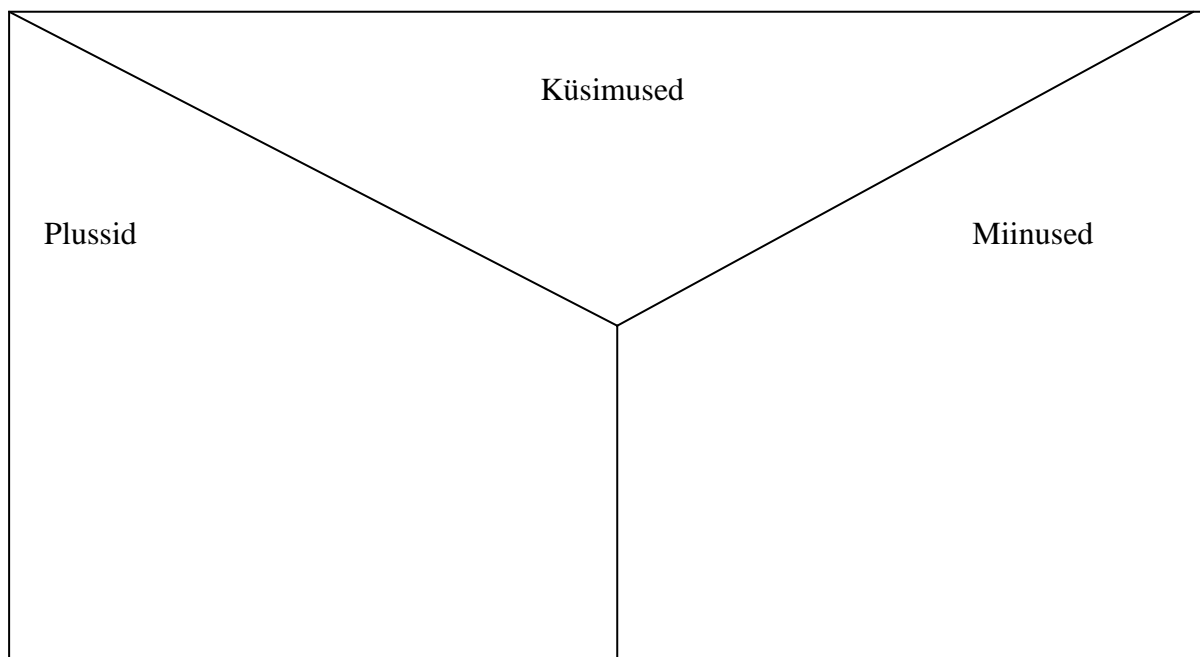
1. Koostage kolmeosaline tabel sündmuse/arengu hindamiseks.
2. Nimetage sündmuse/arengu positiivsed ja negatiivsed jooned.
3. Öelge, mis küsimusi võiks selle sündmuse/arengu/teema kohta veel esitada.

Näide: **Linnad ja ehituskunst Vana-Roomas**

P (+)	Mitmed tänaseni säilinud suurepärased ehituskunsti näited (Colosseum, Panteon) Rooma kui impeeriumi keskus (foorumid, paleed, triumfikaared) Sillutis, teedehitus, kanalisatsioon, akveduktid Termid kui ühiskondlikud hooned kõigile
M (-)	Väga mürarikkad linnad Sagedased tulekahjud Kuritegevus linnades suur Korruselamud viletsa kvaliteediga ja varisemisohtlikud
K (?)	Milline võis olla jalutuskäik Roomas keisririigi hülgeaegadel? Mille poolest sarnanesid ja erinesid Rooma impeeriumi linnad? Kuidas tuldi toime miljonlinna Rooma valitsemise ja korraldamisega? Kes olid arhitektid, kes planeerisid hooneid?

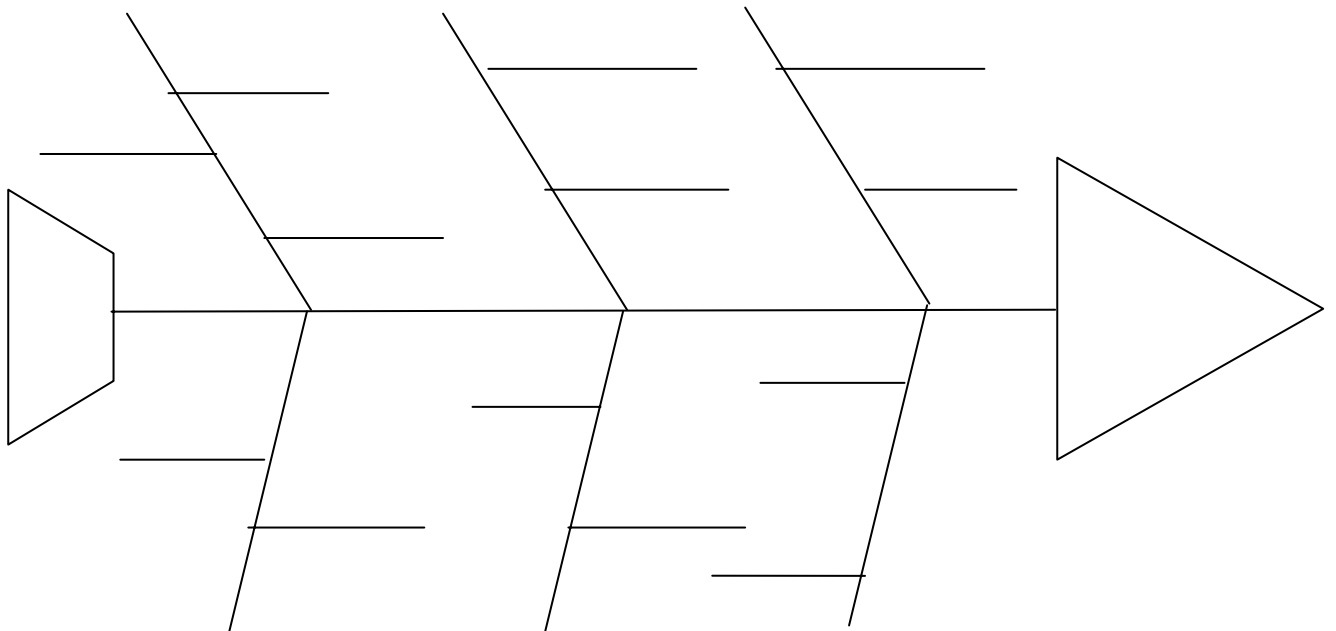
Variatsioonid tabelile

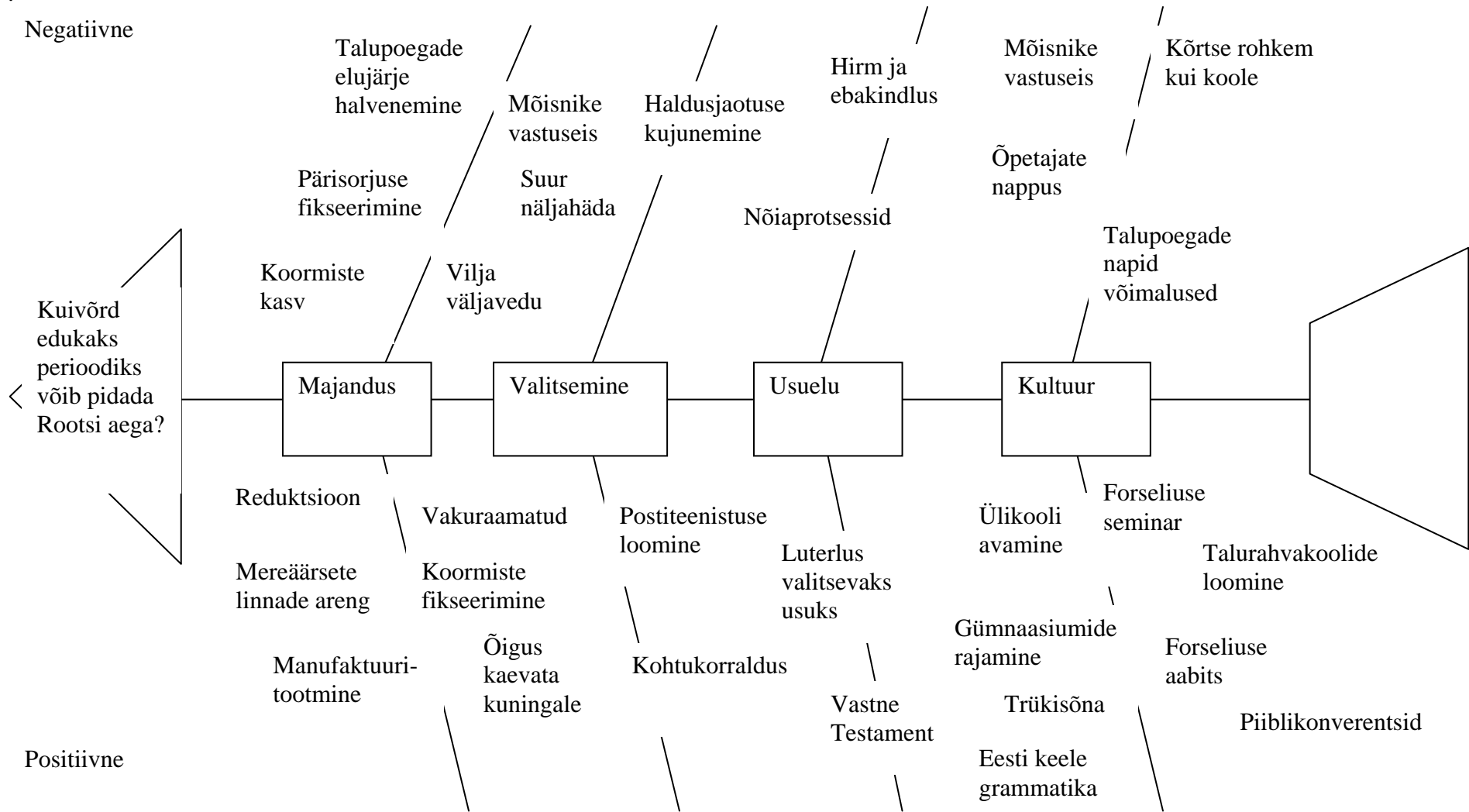
Plussid	Miinused	Küsimused

Kalaluudiagramm ehk Ishikawa diagramm (LeMill 3)

1. Hea meetod kordamiseks, et valmistada ette arutlust. Sobib hästi analüüsima ajaloolisi protsesse, millel on erinevaid põhjuseid.
2. Probleem kirjutatakse kala peasse, joonistatakse selgroog ning sellele kalaluudena probleemi mõjutavad tegurid.
3. Õpilased töötavad rühmas, erinevad põhjused rühmitatakse ning kantakse skeemile vastava alajaotuse juurde.
4. Skeemi tutvustatakse teistele rühmadele (ettekanne, galeriimeetod, iga rühm ühe osa probleemi mõjutavatest teguritest).

Järeldus: oli pigem hea kui halb, kui võrrelda järgnevate sündmustega.

Semantiline omaduste analüüs (Buehl 2002: 132)

1. Meetod sobib teema puhul, kus õpilastel on vähe eelteadmisi, ent ka suuremate infohulkade süstematiseerimiseks ja kordamiseks.

2. Kasutatakse ruudustikku või maatriksit, kuhu on kantud tulpadesse teemakohased objektid või nähtused ning ridades on iseloomulikud jooned või olulised tunnused.

3. Alguses märgivad õpilased ruudustikku, kas teatud tunnused on nende arvates vastavatele nähtustele omased, kasutades kolme märki („+“ jah, „-“ ei, „?“ ei oska arvata).

4. Seejärel täiendatakse ja parandatakse tabelit, kasutades teksti/õpikut. Õpilased selgitavad, miks nad nii või teisiti otsustasid.

Näide: **Varakeskaja osa** (kordamine VII klassis)

		Araablased	Bütsants	Frangi riik	Viikingid	Vana-Vene
Riik	Ei teki ühtset riiki	-	-	-	+	-
	Feodaalne killustatus	?	-	+	-	?
	Tsentraliseeritud riik	+	+	+	-	-
Talupojad	Vabad	+	+	+	+	+
	Pärisorjad	-	-	+	-	-
	Orjad	?	?	-	-	?
Usk	Paganlus	-	-	?	+	?
	Kristlus	-	+	+	-	+
	Islam	+	-	-	-	-
Laevastik	Suur	-	-	-	+	-
	Väike	?	+	-	-	?
	Puudus	+	-	+	-	-
Ratsavägi		+	?	+	-	+
Kultuur	Arenenud	+	+	?	-	-
	Vähe arenenud	-	-	-	+	+

Tõene – väär

1. Tabel sobib eriti nooremate õpilaste aktiveerimiseks enne teksti lugemist.

2. Õpilane märgib enne lugemist iga väite/seisukoha juurde ennustusena, kas see on tõene (T) või väär (V).

3. Teksti lugemise järel korrigeeritakse oma seisukohti.

Näide: „**Foiniikia linnad**“ (VI klass)

Enne lugemist	Väide	Pärast lugemist
	Foiniikia on riik Vahemere rannikul.	
	Foiniiklased olid osavad kaupmehed ja meresõitjad ning purjetasid ka avamerel.	
	Vahenduskaubandus on sobivate kaupade vahetamine.	
	Foiniiklased on aluse pannud tänapäeva tähestikkirjale.	
	Asetsemine kaubateede ristumiskohal ning jõukus meelitasid sageli rüüstama võõraid vallutajaid.	
	Foiniiklased olid esimesed, kes purjetasid ümber Aafrika.	

T-tabel

1. T-tabel on lihtne moodus märkida üles arutluse binaarseid (jah/ei; poolt/vastu) või võrdlevaid/vastandavaid vastuseid.

2. Pärast teksti (kahe alusteksti, allika vms) lugemist koostavad õpilased (individuaalselt, paarides, rühmas) 5–7 minuti jooksul tabeli eri pooltele nii palju põhjuseid, kui nad suudavad esile tuua, ning tabeli teisele poolele võimalikult palju vastuargumente.

3. Seejärel võrreldakse tabelit teistega (naabri, teise paari, kogu klassiga) ning täiendatakse vajaduse korral.

Näide: „**Rooma impeeriumi lagunemine**“ (XI klass)

Rooma impeeriumi lagunemise sisemiste põhjuste tõttu	Rooma impeeriumi lagunemise välimised põhjused
Orjade töö ei olnud produktiivne, nende hankimiseks oli vaja pidevalt juurde tööjõudu. Pidevad sõjad kurnasid elanikkonda ja laastasid terveid piirkondi. Kodusõjad ja valitsejate sagedas vahetumine Sõjaline nõrkus ja kehv kommunikatsioon riigi eri osade vahel Moraalne allakäik	Barbarite sissetung Suur rahvaste rändamine Ristiusu kasvav mõju Epideemiad ja haigused
Kokkuvõte: Rooma impeerium langes eelkõige sisemise nõrkuse tõttu, barbarite sissetungid aitasid protsessi kiirendada.	

Mõistetabel (Steele, Meredith, Temple 1999b: 21)

1. Hea võimalus organiseerida infot. Mõistetabelit on eriti otstarbekas kasutada siis, kui tegemist on kolme või enama objekti võrdlemisega.

2. Tabeli read moodustuvad võrreldavatest objektidest, tulbad aga joontest, mis iseloomustavad iga võrreldavat objekti.

3. Mõistetabelite koostamisel esitatava info maht on väiksem kui ideekaartide moodustamise puhul, kuid samas saadakse näiteks kirjutamisülesande jaoks vajalik info raamistatud.

Näide: **Tähtsamad arheoloogilised kultuurid Eesti alal** (gümnaasium)

	Elanike päritolu ja keel	Tööriistad ja elatusalad	Uskumused	Eluviis
Kunda kultuur				
Kammkeraamika kultuur				
Venekirveste kultuur				

Galeriimeetod (Steele, Meredith, Temple 1999c: 29)

1. Kolme-neljaliikmelistes rühmades töötavad õpilased probleemi läbi ja vormistavad tulemuse visuaalseks esitlemiseks. Probleemi peaks olema võimalik esitleda mitmel kujul (skeemina, tabelina, ideekaardina vms).

2. Tulemused kinnitatakse seintele.
3. Seejärel liigutakse rühmiti ühe esitluse juurest teise juurde ning arutletakse nende üle. Võib teha märkmeid, esitada küsimusi ja kommentaare rühmatöö kohta.
4. Lõpuks vaatavad rühmad oma töö üle, tutvuvad kommentaaridega ja vastavad küsimustele.

Ringlev ülevaade (Steele, Meredith, Temple 1999c: 28)

1. Nummerdatud paberilehtedele on kirjutatud 6–8 küsimust ning need on asetatud eri kohtadele ruumis.
2. Kolme-neljaliikmelised rühmad lahendavad üht küsimust. Nad arutlevad selle üle 4–5 minutit ja kirjutavad vastuse samale lehele.
3. Õpetaja märguande peale liiguvad rühmad edasi järgmise lehe juurde ning kordavad protseduuri, täiendades eelneva rühma vastust seni, kuni rühm jõuab oma esimese küsimuse juurde tagasi.

Näide: **I maailmasõda** (XII klass, kordamiseks)

I maailmasõja põhjused

Miks võib I maailmasõda nimetada Euroopa tsivilisatsiooni kriisiks?

Mille poolest võib I maailmasõda pidada moodsaks sõjaks?

Millised olid Saksamaa kaotuse põhjused I maailmasõjas?

Milline oli I maailmasõja mõju sõdivate riikide majandusele Venemaa näitel?

Loetlege I maailmasõja tulemused.

Jne.

TTS (tean – tahan teada – sain teada) (Buehl 2002: 79)

1. Meetodit võib kasutada lugemise või loengu kuulamise suunamiseks nii tunni ühe osana kui ka pikemaajalise tegevuse puhul (suurem teema). Üldjuhul täidab meetod terve tunni.
2. Õpetaja jagab tahvli või suure paberilehe kolmeks: tean – tahan teada – sain teada.

Tean	Tahan teada	Sain teada

3. Õpetaja juhendamisel täidetakse tabeli esimene lahter. Õpetaja juhendamist on eelkõige vaja selleks, et eraldada tõesed teadmised infost, mis ei ole tõene. Kui infot on palju, võib selle enne rühmitada.

4. Seejärel palutakse õpilastel öelda (küsimused), mida võiks selle teema kohta rohkem teada, ning kantakse see tabeli teise lahtrisse.

5. Järgnevalt loetakse tekst läbi ja püütakse leida esitatud küsimustele vastuseid.

6. Pärast teksti läbilugemist kantakse tabeli kolmandasse ossa kõige olulisem sellest, mis nad õppisid esitatud küsimustega, kohakuti. Seda võib teha nii üheskoos suurde tabelisse kui ka õpilased oma tabelisse ning siis jagavad infot klassiga (sõltub ajast, mis õpetajal on).

7. Koos otsustatakse, mida teha vastuseta jäänud küsimustega – kas annab infot õpetaja, soovib seda keegi internetist otsida või leida vastused lisaraamatutest.

INSERT-lugemine (Steele, Meredith, Temple 1998: 21)

INSERT (Interactive Nothing System for Effective Reading and Thinking) on lugemismeetod, kus kasutatakse märgisüsteemi, et suurendada lugemise ja mõtlemise efektiivsust.

1. Enne lugemist tuleb ajurünnakuga või muul meetodil kirja panna õpilaste varasemad teadmised selle teema kohta.

2. Lugedes teevad õpilased teksti servadele märke:

a) V („linnuke“) teksti servale koha juurde, mis kinnitab seda, mida õpilane juba varem teadis;

b) – (miinusmärk) koha kõrvale, mis peegeldab erinevat arvamust võrreldes sellega, mida õpilane asjast teadis;

c) + (plussmärk) koha juurde, mis kujutab õpilase jaoks uut infot;

d) ? (küsimärk) koha juurde, milles sisalduv teave tundub küsitav, millest õppur aru ei saanud või mille kohta tahaks rohkem teada saada.

3. Info kantakse tabelisse. Kui tegemist on õpikuga ja selle servale ei taheta märkmeid teha, võib murda näiteks neljaks (neli lehekülge õpikus) paberilehe ja panna selle lehekülje juurde märkmete tegemiseks.

4. Pärast teksti lugemist võrdlevad õpilased, millised nende esialgsetest teadmistest leidsid kinnitust ja millised mitte.

5. Tabeli täitmisele järgneb arutelu. Õpetaja saab ülevaate, milline osa tekstist jäi arusaamatuks ning mida peaks veel selgitama. Lisainfo otsimine võib olla õpilaste iseseisev töö.

v	+	–	?

Tähestikutabel (Buehl 2002: 38)

1. Sobib nii sissejuhatavaks ajurünnakuks kui ka erinevate kultuuriteemade puhul, kus õpiku leheküljed kirendavad nimedest ja on väga faktitihedad. Kõiki tähti ei pea kasutama, sõltuvalt teemast võib varieerida.

2. Iga õpilasele või õpilaste rühmale antakse tähestikutabel. Õpilased peavad leidma iga tähe kohta teemaga seonduva nime, mõiste või sündmuse.

3. Teksti lugemise järel täidetakse tabel ja tutvustatakse seda kogu klassile. Selgitatakse mõistete tähendusi, isikute rolli ning sündmuste olulisust.

4. Võib kasutada näiteks esimeses tunnis tutvumiseks õpikuga ja korraldada rühmade vahel võistlust, arvestades punkte (3 – ainult ühel rühmal on leitud selline mõiste, nimi või

sündmus; 1 – sama mõiste, nimi või sündmus on leitud mitmel rühmal; igasse ruutu võib leida 2–3 näidet).

Näide: „**Kultuur maailmasõdadevahelisel ajal**“ (IX klass)

A Antibiootikumid Auto Aaria rass	B Bensiin Josephin Baker Biplaan	C Curie Chaplin	D Diiselmootor Dalí Duncan	E Elektrotehnika Elekter
F Ford Fokstrott	G Gomeetiline joon rõvastuses	H Hitchcock Helifilm	I Igapäevaelu muutused	K Keemiatööstuse areng
L Lennunduse areng	M Moderntants Muusikal	N New York	O Olümpiamängud	P Poisilik stiil naistemoes Propaganda
R Rutherford Remarque	S Sidetehnika Sürrealism	T Tango Tšarlston	U USA	V Võrdõiguslikkuse ideed Volkswagen

Autoritool

1. Õpilased kirjutavad individuaalselt, paaris või rühmatööna jutukese, pakuvad sündmusele omapoolse lõpu, kirjutavad *cinquain*'i vms.
2. Kirjutatud tekst loetakse ette, istudes nn autoritoolil klassi ees (ringi sees).

Lehekeste/kaartide sorteerimine

1. Hea meetod õpetada lapsi organiseerima suuremaid infohulki. Võimalik on nii kaardid ette valmistada ja jagada õpilastele kui ka kordamisteenamana anda lehed, kuhu õpilased ise info kirjutavad ning seejärel selle süsteemselt kaaslastele esitavad.
2. Ette antud ülesande järgi rühmitavad õpilased kaardid ning põhjendavad oma valikut hiljem suulise esitluse ajal.
3. Meetod on lihtne, kuid arvestada tuleb võimalike erinevate lahendustega, mida õpilased välja pakuvad. Sel juhul on eelkõige oluline oskus põhjendada oma valikuid. Samuti tuleb arvestada aega, sest ettekanded ja analüüs võtavad enim aega.
4. Õpetaja peab jälgima, et peale faktide jõutakse ka sisuliste seoste analüüsimiseni ning tuntakse mõistete tähendust.
5. Lisaks ajalooperioodide ja riikide kohta info sorteerimisele võib paigutada kaarte ajalisse järjekorda, sortida põhjuseid ja tagajärgi ning kasutada kultuuriteemade puhul.

Näide: „**Eesti rahvuslik ärkamisaeg**“ (VIII klass)

Johann Voldemar Jannsen	Carl Robert Jakobson	Jakob Hurt
Vallavolikogu valimine	„Postimees“	Talude päriseksostmine
Rahva haridustaseme kasv	„Sakala“	Rahvusliku haritlaskonna kujunemine
Pärisorjusest vabanemine	Esimene üldlaulupidu	Vabameelne õhustik
Tartu kui keskus	Laulu- ja mänguselts „Vanemuine“	Eesti Kirjameeste Selts
Viljandimaa kui keskus	Aleksandrikooli idee	Põllumeeste seltside loomine
Rahvaluule kogumise aktsioon	Kolm isamaakõnet Vanemuise seltsis	Eestikeelsete kooliõpikute väljaandmine
Lydia Koidula	Vald vabanes mõisa eestkoste alt	Eestlaste soov saada majanduslikult ja kultuuriliselt võrdseks

Võimalikud rühmitamise valdkonnad: rahvusliku liikumise eeldused, tähtsamad isikud ja nende tegevus, olulisemad ettevõtmised, rahvusliku liikumise keskused, kirjasõna, seltsiliikumine

VKÜLT (vaatan – küsin – üldistan – loen – teen kokkuvõtte)

1. Meetod täidab kogu tunni ning annab õpilastele võimaluse arendada erinevaid oskusi – vaatlemist, lugemist, küsimuste esitamist, üldistamist, kokkuvõtte kirjutamist.
2. Kahe minuti jooksul uurivad õpilased õpikust teemaga seotud alapealkirju, pilte ja kaarte ning panevad 5 minut jooksul kirja nii palju küsimusi teema kohta, kui suudavad.
3. Küsimused kirjutatakse tahvlile ja rühmitatakse kolmeks alateemaks.
4. Seejärel loevad õpilased õpikuteksti ning märgivad, mis küsimustele leiti vastus. Vastuseeta jäänud küsimusi võib õpetaja ise seletada, viidata, kust on võimalik leida neile vastuseid, anda kodutööna tugevamatele õpilastele vms.
5. Tunni lõpus (enamasti kipub see jääma kodutööks) tehakse 5–7-lauseline kokkuvõtte üldistatud teemadel.

Akronüümimäng

Selgitatakse mõistet selles mõistes olevate tähtede kaudu; sobib tunni sissejuhatuses või kokkuvõtteks.

Näide: „**Vanaaeg**“ (VI klass)

V Võitlemine

A Aleksander Suur
N Niilus
A Akadeemia
A Antiikaeg
E Egiptus
G Ganges

Kasutatud kirjandus

Buehl, D. (2002). *Interaktiivõppe strateegiad klassiruumis*. Omanäolise Kooli Arenduskeskus.

Bourdillon, H. (1995). *Teaching history*. London.

Cleveland, M. (2005). *Content-area graphic organizers for social studies*. Walsh Publishing.

Crawford, A., Saul, E. W., Mathews, S., Makinster, J. (2005). *Teaching and learning strategies for the thinking classroom*. New York.

LeMill 1. Aadressil <http://lemill.net/lemill-server/methods/moistekaart>, 10.09.2010.

LeMill 2. Aadressil <http://lemill.net/methods/venn-diagramm>, 10.09.2010.

LeMill 3. Aadressil <http://lemill.net/community/methods/fishbone-diagramm>, 10.09.2010.

Steele, J.L Meredith, , K.S., Temple, C. (1998). *Lugemine ja kirjutamine iseseisva mõtleja kujunemiseks*. Käsiraamat I. RWCT projekt. Omanäolise Kooli Arenduskeskus.

Steele, J.L ., Meredith, , K.S., Temple, C. (1999a). *Lugemine ja kirjutamine iseseisva mõtleja kujunemiseks*. Käsiraamat II. RWCT projekt. Omanäolise Kooli Arenduskeskus.

Steele, J.L., Meredith, , K.S., Temple, C. (1999b). *Lugemine ja kirjutamine iseseisva mõtleja kujunemiseks*. Käsiraamat III. RWCT projekt. Omanäolise Kooli Arenduskeskus.

Steele, J.L., Meredith, , K.S., Temple, C. (1999c). *Lugemine ja kirjutamine iseseisva mõtleja kujunemiseks*. Käsiraamat V. RWCT projekt. Omanäolise Kooli Arenduskeskus.

Õppimiskeskne õpetamine (1997). Koostanud S. Aher, U. Kala, T. Nurm, E. Tõnisson. Tallinn: Avita.